

Soovitused koolidele gümnaasiumisse või kutseõppeasutusse vastuvõtu korraldamiseks

Soovituste eesmärk on toetada gümnaasiume ja kutseõppeasutusi õppijakeskse, läbipaistva ja õigusaktidega kooskõlas vastuvõtukorra kujundamisel.

Vastuvõtukorra kujundamine

Vastuvõtukorra kujundamisel soovitatakse koolil lähtuda järgmistest põhimõtetest:

Õppijakesksus ja heaolu

- Vastuvõtt toetab õpilase sujuvat üleminekut järgmisele haridustasemele.
- Tegevused ei tohi põhjustada suurt õpekoormuse tõusu.

Läbipaistvus ja etteaimatavus

- Vastuvõtutingimused, kriteeriumid ja tähtajad on avalikud, selged ja mõistetavad.
- Vastuvõtukorda ei muudeta vastuvõtuperioodi ajal.

Õiglane ja võrdne kohtlemine

- Kõiki kandideerijaid koheldakse võrdselt, vältides varjatud eelvalikut või diskrimineerivat praktikat.
- Arvesse ei võeta õppetööga mitteseotud tegureid (rahvus, sotsiaalmajanduslik olukord jms).

Proportsionaalsus ja põhjendatus

- Vastuvõtukatsed ja -tingimused on otseses seoses õppesuunaga/õppekavaga ning ei dubleeri ebamõistlikult põhikoolis juba läbitud õpet.
- Rakendatavad nõuded on sisuliselt põhjendatud ega sea õpilasi ebavõrdsesse olukorda.

Õppijate mitmekesisusega arvestamine

- Arvesse võetakse võimalikult palju erijuhte, näiteks IB ja EB õppekava lõpetajad ja välisriigist saabunud õpilased, kes ei ole sooritanud ühtseid põhikooli lõpueksameid.
- Arvestatakse erivajadustega õpilaste, muu kodukeelega õpilaste ja teiste sihtrühmade eripära.
- Kohandused tagavad võrdsed võimalused, andmata samas põhjendamatut eelist.

1. Põhikooli õpitulemuste ja katsete kombineerimine

Kool võib kasutada vastuvõtul kombineeritud lähenemist, mis ühendab

- **põhikooli lõputunnistuse hinded ja põhikooli lõpueksamite tulemused.** Põhikooli tulemuste osakaal võiks olla piisavalt kaalukas, et tunnustada senist õpiteekonda.
- **vastuvõtukatsete tulemused** (testid, ülesanded, suunapõhised katsed jne).
- **selgelt sõnastatud süsteemi**, mis näitab, kui suure osa lõpptulemusest iga komponent moodustab. Katsete roll tuleb selgelt ära määratleda (nt „põhikooli tulemuste osakaal 60%, vastuvõtukatse 40%“). Kõik põhimõtted tuleb avalikustada enne vastuvõtu algust.

Oluline on, et katsed oleksid sisulised, seotud õppe eesmärkidega ega dubleeriks põhikooli õpet ebamõistlikult.

Asjakohane ja mõõdetav katsete sisu

Katsete ettevalmistamisel tuleks arvestada, et

- kasutatakse testivorme, mis hindavad edasi õppimiseks vajalikke oskusi, nagu näiteks mõtlemis- ja probleemilahendusoskus, lugemis- ja teksti mõistmise oskus, matemaatiline kirjaoskus, õpioskused ja enesejuhtimine.
- välditakse „olümpiaaditaseme“ või ülemäära keerukaid ülesandeid, mis ei ole kooskõlas riikliku õppekava üldiste õpitulemustega ja eeldavad täiendavat tasulist ettevalmistust.
- hindamiskriteeriumid ja punktisüsteem on selged ja eelnevalt avalikustatud.
- õpilaskandidaatidele jagatakse ette valmistamiseks näidisülesandeid ja kirjeldatakse katsete ülesehitust.

Katsete sisu peab olema eakohane, realistlik ja seotud õppekava eesmärkidega nii gümnaasiumis kui ka kutseõppes.

Õpilaste koormuse vähendamine

Kandideerimisprotsess ei tohiks muutuda õpilastele teiseks paralleelseks õppeprotsessiks. Õpilasesõbralik lähenemine eeldab, et

- võimalusel korraldatakse **üks koondkatse**, mida saab kasutada gümnaasiumis erinevatel õppesuundadele, või kutseõppes erinevatele erialadele kandideerimisel.
- välditakse õpilase osalemist mitmel testipäeval ilma sisulise vajaduseta.
- ei looda arusaama, et osalemine tasulistel kursustel looks mingeid eeliseid.

Selge põhjendus katsete seosest õppesuunaga

Suunapõhised katsed on lubatud ainult siis, kui:

- seos õppekava või õppesuunaga on sisuline ja põhjendatud – katsed mõõdavad neid oskusi, mida õpingute edukas läbimine tegelikult eeldab.
- kriteeriumid on avalikud ja läbipaistvad – kirjeldatud on nii see, mida hinnatakse, kui ka see, kuidas hinnatakse.
- katsed ei muutu varjatud eelvalikuks, mis välistab juba ette mõned õpilasarühmad.

Objektiivsed ja läbipaistvad võrdlemismeetodid

Kool peab avalikustama

- punktiarvutuse valemi (sh viide, kus liidetakse põhikooli tulemused ja katsete tulemused);
- miinimumkünnised (nt katse minimaalne sooritustase; kas ja millisel juhul võetakse arvesse ainult põhikooli tulemusi);
- ühtse hindamisjuhendi rakendamise põhimõtted.

Avatud vastustega ülesannete puhul on soovitatav mitu hindajat või täpsed kriteeriumid.

Erivajadustega õpilastele vajalikud kohandused

Kool peab vastuvõtumenetluses arvestama hariduslike erivajaduste (HEV) ja muu koduleelega õppijate vajadustega, lähtudes nii riiklikust õppekavast kui toetavate tugimeetmete põhimõtetest.

Kandideerija toetamiseks on soovitatav tema vajadustest lähtudes

- pakkuda testikeskkonna kohandusi (aeg, vorm, tugiisik),
- arvestada Rajaleidja soovitude, kooli seniste tugimeetmete ja vajadusel eksperthinnangutega;
- läbipaistev menetlus kohanduste taotlemisel,
- tagada, et kohandused ei annaks põhjendamatu eelist teiste õpilaste ees ega piiraks õpilase võimalusi kandideerimisel.

Võrdsete punktisummade lahendamine

Juhuks, kui mitu kandidaati saavutavad võrdse punktisummaga tulemuse, on hea, kui koolil on juba eelnevalt kirjeldatud, millest lähtudes otsused tehakse, näiteks

- milliseid tulemusi järjestamisel eelistatakse (vastuvõtukatse tulemus, seejärel eesti keele tulemus, matemaatika tulemus, erialakatse tulemus jne);
- kui kõik järgmised kriteeriumid on samuti võrdsed, rakendatakse loosimehhanismi vms.

Kõik need lahendused peavad olema vastuvõtukorras kirjas ja avalikud juba enne vastuvõtuperioodi algust.

Andmekaitse ja eetiline protsess

Vastuvõtu käigus töödeldakse isikuandmeid, sh õpitulemusi ja testitulemusi, seetõttu peab kool:

- tagama testide ja hindamisprotokollide turvalise säilitamise;
- määrama selged tähtajad tulemuste säilitamiseks ning hävitamiseks kooskõlas GDPR-i ja siseriiklike andmekaitseõuetega;
- kasutama kogutud andmeid üksnes vastuvõtu korraldamise eesmärgil;
- piirama andmetele ligipääsu vaid nendele töötajatele, kes andmeid tööülesannete täitmiseks vajavad.

Keelatud on koguda ja kasutada vastuvõtukriteeriumitena käitumisandmeid, pereolukorda, majanduslikku seisut või muid õppetööga mitteseotud andmeid.

Kommunikatsioon lapsevanematele ja õpilastele

Hea kommunikatsioon aitab ennetada vaidlust ja vähendada stressi. Vastuvõtukord tuleks avalikustada võimalikult vara, kohustuslikult hiljemalt 1. märtsiks vastuvõtuaastal.

Kooli veebilehel tuleb

- esitada vastuvõtu tingimused ja tähtajad;
- kirjeldada katsete struktuur ja hindamispõhimõtted;

- täpsustada erivajadustega ja muu kodukeelega õppijate toetamine;
- selgitada arusaadavalt kooli õppekava eripära (sh gümnaasiumi õppesuunad või moodulid, kutseõppe erialad, edasiõppimise ja tööturu võimalused);
- kasutada selget, lihtsat keelt, vältida liigset juriidilist ja bürokraatlikku sõnastust.

Soovitame vastuvõtukorras kirjeldada veel,

- kuidas ja millises vormis saab õpilane või vanem vastuvõtutulemustega tutvuda;
- kuidas on õpilasel või vanemal võimalik küsida selgitusi või tagasisidet (nt kirjalik selgitus hindamise kohta);
- millised on vaide esitamise või vaidlustamise võimalused ja tähtajad.

Läbipaistev vaidlustamise kord tugevdab usaldust vastuvõtuprotsessi vastu ning aitab ka koolil vajadusel oma praktikat paremaks muuta.

2. Kui otsustate katseid mitte teha

Kui kool otsustab vastuvõtukatseid mitte korraldada, tuleb järgida samu põhimõtteid nagu katsetega vastuvõtu puhul: **läbipaistvus, õppijate võrdne kohtlemine, proportsionaalsus, andmekaitse ning otsene seos õppekavaga.**

Katseteta vastuvõtu puhul **on valiku aluseks ainult põhikooli lõpetamise tulemused ja dokumentides kajastuv info**, mistõttu **peavad kasutatavad kriteeriumid olema selgelt põhjendatud, ühetaolised ja õpilastele arusaadavad.**

Allpool on välja toodud **ainult need erisused**, mis erinevad katsetega versioonist.

Lähtumine ainult põhikooli lõpetamise tulemustest

Katseteta vastuvõtul kasutatakse valiku tegemiseks üksnes teavet, mis tekib kõigil põhikoolilõpetajatel ühtsetel alustel.

Kasutada võib:

- lõputunnistuse hindeid, vajadusel ka õppeaineti, kui see on põhjendatud vastuvõtva kooli õppesuunaga või erialaga;
- põhikooli lõpueksamite tulemusi, mis on riiklikult standardiseeritud ja võrreldavad;
- õpilase huvisid kajastavaid dokumente (valikained, huvitegevus, projektipõhine õpe), kuid ainult juhul, kui nende seos vastuvõtva kooli õppekava või õppesuunaga on sisuliselt põhjendatud.

Selgete ja proportsionaalsete miinimumkriteeriumide määramine

Katseteta vastuvõtus on eriti tähtis, et miinimumkriteeriumid oleksid põhjendatud ja selgelt seotud õppekava nõuetega.

Kool peab avalikustama:

- miinimumlävendi (nt teatud keskmine hinne või miinimumtase kindlas aines, mis on vajalik õpingute edukaks jätkamiseks);
- vastuvõtupunktide arvutamise reeglid – need peavad olema läbipaistvad, üheselt mõistetavad ja võrdselt rakendatavad kõikidele kandidaatidele;

- põhjenduse, kuidas valitud lävend on seotud vastuvõtva kooli õppekava eesmärkidega.

Oluline on, et miinimumkriteeriumid ei tohi olla ebaproportsionaalselt kõrged või kujuneda sisuliselt varjatud katseks.

Võrdsete tulemuste lahendamine

Ilma katseteta suureneb tõenäosus, et mitmel õpilasel kujuneb sama punktisumma. Seetõttu peab kool enne vastuvõtu algust määrama, kuidas sellises olukorras toimida.

Kui katseid ei ole, on eriti oluline:

- kirjeldada eelnevalt võrdlemismeetod (nt eesti keele tulemus, matemaatika tulemus, mõne teise õppeaine tulemus, mille seos kooli õppekavaga on põhjendatud);
- vältida kõiki lisahindamise või lisatõendite küsimise vorme (nt vestlused, motivatsioonikirjad), mis võivad muutuda kaudseks katseks;
- kasutada ainult neid andmeid, mis põhikoolis niikuinii tekivad – see tagab võrdse kohtlemise ja ei tekita lisakoormust.

Erivajadustega õpilaste võrdne kohtlemine

Ka katseteta vastuvõtu puhul peab kool tagama, et kehtestatud ländid ei asetaks HEV-õpilasi põhjendamatult ebasoodsasse olukorda.

Tagada tuleb, et

- miinimumlændid ei diskrimineeri ja arvestavad, et põhikoolis võidi rakendada toemeetmeid.
- otsused põhinevad selgetel dokumentidel ja ühtsetel põhimõtetel, mitte subjektiivsel tõlgendusel.

Kui kool ei kasuta vastuvõtukatseid, peab kogu vastuvõtukorraldus lähtuma

- võrreldavatest, kõigile ühtsetel alustel esitatud põhikooli tulemustest;
- arusaadavast ja läbipaistvast punktisüsteemist;
- põhjendatud nõuetest, mis toetavad õpilase edasist õpiteed;
- võrdsetest võimalustest kõikidele kandideerijatele;
- selgest ja mitmekülgsest kommunikatsioonist õpilastele ja lapsevanematele.